

Victoria

Utdrag frå romanen av Knut Hamsun

Møllerens sønn gikk og tenkte. Han var en svær knekt på fjorten år, brun av sol og vind og full av mangehånde ideer. Når han ble voksen, ville han bli fyrstikkmaker. Det var så deilig farlig, han kunne få svovel på fingrene så ingen torde hilse på ham. Det ville stå megen respekt av ham blant kameratene for hans uhyggelige håndverk.

Han så etter sine fugler i skogen. Han kjente dem jo alle, visste hvor deres reder lå, forstod deres skrik og svarte dem med forskjellige tilrop. Han hadde mer enn én gang gitt dem deigkuler av mel fra farens kvernhus.

Alle disse trær langs stien var hans gode bekjente. Om våren hadde han tappet sevje av dem, og om vinteren vært som en liten far for dem, befridd dem for sne, hjulpet deres grener i været. Og endog oppe i det forlatte granittbrudd var ingen sten ham fremmed, han hadde hugget bokstaver og tegn i dem og reist dem opp, ordnet dem som en menighet omkring en prest. All verdens forunderlige ting foregikk i dette gamle granittbrudd.

Han bøyet av og kom ned til dammen. Kvernen gikk, en umåtelig og tung larm omgav ham. Han var vant til å vandre omkring her og snakke høyt med seg selv; hver skumperle hadde liksom et lite liv for seg å tale om, og borte ved slusen falt vannet rett ned og så ut som en blank vev som hang ute til tork. I dammen nedenfor fallet var det fisk; han hadde stått der med sin stang mangan gang.

Når han ble voksen, ville han bli dykker. Det ville han. Så trådte han ned i havet fra dekket av et skip og kom ned i fremmede riker og land hvor store, underlige skoger stod og duvet og et slott av korall lå på bunnen. Og prinsessen vinker til ham fra et vindu og sier: Kom inn!

Da hører han bak seg sitt navn; faren stod og skrek Johannes til ham.
– Det er kommet bud til deg fra slottet. Du skal ro de unge over til øen!

Han gikk hastig av sted. En ny og stor nåde var vederfaret møllerens sønn.

«Herregården» så ut i det grønne landskap som et lite slott, ja, som et utrolig palass i ensomheten. Huset var en hvitmalt trebygning med mange buede vinduer på veggene og på taket, og fra det runde tårn vaiet flagg når det var gjester på gården. Folk kalte det slottet. Men utenfor herregården lå på den ene siden vågen og på den andre de store skoger; langt borte sås noen små bondehem.

Johannes møtte opp ved bryggen og fikk de unge i båten. Han kjente dem før, det var «slottsherrens» barn og deres kamerater fra byen. Alle sammen så gikk de i høye støvler til å vade i; men Victoria, som bare hadde små øresko på og som dessuten ikke var mer enn ti år, hun måtte bæres i land når de kom til øen.

– Skal jeg bære deg? spurte Johannes.
– Må jeg! sa byherren Otto, en mann i konfirmasjonsalderen, og tok henne i sine armer.

Johannes stod og så på hvorledes hun ble båret høyt opp på land og hørte henne takke.
Da sa Otto tilbake:

– Ja, nå passer vel du båten, – hva er det han heter?

– Johannes, svarte Victoria.
– Ja, han passer båten.

Han ble tilbake. De andre gikk innover øen med kurver i hendene på eggssanking. Han stod en stund og grundet; han ville gjerne ha fulgt med de andre, og båten kunne de kort sagt ha trukket på land. For tung? Den var ikke for tung. Og han slo sin neve i båten og trakk den et stykke opp.

Han hørte latter og passiar fra det unge selskap som fjernet seg. Godt, farvel så lenge.

Men de kunne gjerne ha tatt ham med. Han visste av reder som han kunne ha ført dem til, underlige bortgjemte hull i berget hvor det bodde rovfugler med bust på nebbet. En gang hadde han også sett en røyskatt.

Han skjøv båten ut og gav seg til å ro rundt til øens andre side. Han hadde rodd et godt stykke da det ble ropt til ham:

– Ro tilbake igjen. Du skremmer fuglene.

– Jeg ville bare vise dere hvor røyskatten er? svarte han spørrende. Han ventet litt. – Og så kunne vi røke ut ormebolet? Jeg har fyrstikker med.

Han fikk intet svar. Så vendte han båten og rodde tilbake til landingsstedet. Han trakk båten på land. Når han ble voksen, ville han kjøpe en ø av sultanen og forby all adgang til den. Et kanonskip skulle beskytte hans kyster.

– Eders Herlighet, ville slavene komme og melde, det ligger en båt og rir på revet, den har støtt, de unge mennesker i den forgår.

– La forgå! svarer han.

– Eders Herlighet, de roper om hjelp, vi kan redde dem ennå, og det er en hvitkledd kvinne med.

– Redd dem! kommanderer han med tordenrøst.

Så ser han slottsherrens barn igjen etter mange år, og Victoria kaster seg for hans føtter og takker ham for sin frelse.

– Ingenting å takke for, det var bare min plikt, svarer han; gå fritt hvor I vil i mine lande.

Og så lar han slottets porter åpne for selskapet og beverter det av gullfater, og tre hundre brune slavinner synger og danser den hele natt. Men når slottsbarna skal reise igjen, da kan ikke Victoria det, men kaster seg platt i støvet for ham og hulker fordi hun elsker ham.

– La meg bli her, støt meg ikke bort, Eders Herlighet, gjør meg til en av Eders slavinner ...

Han begynner å drive hastig innover øen, gjennomisnet av bevegelse. Javel, han ville frelse slottsbarna. Hvem vet, kanskje de nå var gått vill på øen? Kanskje Victoria var blitt hengende fast mellom to stener og ikke kunne komme løs? Det kostet ham bare å utstrekke sin arm og befri henne.

Møllerens sønn kom bort. Han ble borte lenge, han gikk i skole og lærte så meget, vokste, ble stor og sterk og fikk dun på overmunnen. Det var så langt til byen, reisen frem og tilbake så dyr, den sparsomme møller holdt sønnen i byen sommer og vinter i mange år. Han leste hele tiden.

Men nå var det blitt en voksen mann av ham, han var atten, tyve år.

Så steg han i land fra dampskipet en ettermiddag om våren. På slottet var heist flagg for sønnen som også kom hjem i ferien med samme skip; det var sendt vogn ned til bryggen etter ham. Johannes hilste på slottsherren, slottsfruen og Victoria. Hvor stor og høy Victoria var blitt! Hun besvarte ikke hans hilsen.

Han tok luen av igjen, og han hørte henne spørre sin bror:

– Du, Ditlef, hvem er det som hilser?

– Det er Johannes, Johannes Møller.

Hun kastet øynene atter hen på ham; men nå unnså han seg for å hilse flere ganger. Så kjørte vognen.

Han gikk bortover veien til slottet. Han var blitt stukket av en veps om morgenen, og hans overleppe var opphovnet. Traff han nå noen, ville han hilse og gå videre straks. Han traff ingen.

I slottets hage så han en dame. Da han kom nærmere, hilste han dypt og gikk forbi. Det var slottsfruen. Han følte ennå hjerteklapp likesom i gamle dager når han gikk forbi slottet. Respekten for det store hus, de mange vinduer, slottsherrens strenge, fine person satt ham ennå i blodet.

Han tok veien til bryggen.

Da møtte han plutselig Ditlef og Victoria.

Johannes ble ille ved, de trodde gjerne at han var gått etter dem. Han hadde dessuten en hoven overleppe. Han saktet sin gang, uviss om han skulle gå videre. Han gikk. Ennå på lang avstand hilste han og bar luen i hånden idet han passerte.

De besvarte begge to stumt hans hilsen og skred langsomt forbi. Victoria så like imot ham; hennes ansikt forandret seg litt.

Johannes fortsatte ned til kaien; en uro hadde grepet ham, hans gang ble nervøs. Nei tenk hvor stor Victoria var blitt, aldeles voksen, deiligere enn noensinne før. Hennes øyenbryn løp nesten sammen over nesen, de var som to fine fløyelslinjer. Øynene var blitt mørkere, meget mørkeblå.

Da han gikk hjem, slo han inn på en sti som førte gjennom skogen langt utenom slottets hage. Ingen skulle si at han løp slottsbarna i hælene.

Han kom opp på en bakke, fant seg en sten og satte seg. Fuglene drev med en vill og lidenskapelig musikk, lokket, søkte hverandre, fløy med kvist i nebbet. En søtlig lukt av muld, av sprettede løv og råtnende trær stod i luften.

Han var blitt ført inn på Victorias vei, hun kom like imot ham fra den motsatte kant.

En hjelpeløs ergrelse grep ham, han ønsket seg langt, langt bort; naturligvis måtte hun denne gang tro at han hadde fulgt etter henne.

Skulle han hilse nå igjen? Han kunne kanskje se til en annen kant, dessuten hadde han dette vepsestikk.

Men da hun kom nær nok, reiste han seg og tok luen av. Hun smilte og nikket.
– Godaften. Velkommen hjem, sa hun.

Hennes lepper syntes atter å bevege seg litt; men hun gjenvant straks sin ro.

Han sa:

- Dette ser litt underlig ut; men jeg visste ikke at du var her.
- Nei, det visste De ikke, svarte hun. Det var et påfunn av meg, det falt meg inn at jeg ville gå hit.

Au! han hadde sagt «du».

- Hvor lenge blir De nå hjemme? spurte hun.
- Ferien ut.

Han svarte henne med møyne, hun var med ett kommet så langt bort. Hvorfor hadde hun da talt til ham?

- Ditlef sier at De er så flink, Johannes. De får så gode eksamener. Og så sier han at De skriver dikt: er det sant?

Han svarte kort og vridde seg:

- Ja, det forstår seg. Det gjør alle.

Nå gikk hun vel snart, for hun sa intet mere.

- Har man sett på maken, jeg ble stukket av en veps i dag, sa han og viste frem sin munn.
- Det er derfor jeg ser slik ut.
- Så har De vært for lenge borte, vepsene her kjenner Dem ikke igjen.

Det var henne likegyldig om han var blitt vansiret av en veps eller ikke. Javel. Hun stod der og trillet rundt på sin aksel en rød parasoll med gullknappet skaft, og intet annet angikk henne. Han hadde dog båret nådig frøken i sine armer mer enn én gang.

- Jeg kjenner ikke vepsene igjen, svarte han; de var mine venner før.

Men hun forstod ikke hans dype mening, hun svarte ikke. Å, men det var en slik dyp mening.

- Jeg kjenner ingenting igjen her. Endog skogen er hugget ned.
- En liten trekning gikk over hennes ansikt.
- Så kan De kanskje ikke dikte her, sa hun. Tenk om De ville skrive et dikt til meg en gang.
 - Nei, hva er det jeg sier! Der kan De høre hvor lite jeg forstår meg på det.

Han så mot jorden, opprørt og stum. Hun gjorde vennligst narr av ham, talte overlegne ord og så på ham hva virkning de gjorde. Om forlatelse, han hadde ikke bare skrevet sin tid bort, han hadde lest mer enn de fleste.

- Jaja, vi treffes vel siden. Farvel så lenge.

Han tok luen av og gikk uten å svare noe.

Hun skulle bare vite at det var til henne og ingen annen han hadde skrevet dikt, alle sammen, endog det til natten, endog det til myrånden. Hun skulle aldri få det å vite.

Søndag kom Ditlef og ville ha ham med over til øen.

- Jeg skal være rorskar igjen, tenkte han.

Han ble med. Ved bryggen drev noen søndagsledige mennesker, ellers var alt så rolig, og solen skinte varmt på himmelen. Med ett lød det toner fjernt borte, de kom fra vannet, fra øene der ute – postskipet svinget i en stor bue inn til bryggen, det hadde musikk om bord.

Johannes løste båten og satte seg ved årene.

Han var i en veik og bølgende stemning denne blanke dag, og musikken fra skipet vevet et slør av blomster og gyldne aks for hans øyne.

Hvorfor kom ikke Ditlef? Han stod på land og så på menneskene og skipet som om han ikke skulle videre. Johannes tenkte: jeg sitter ikke her lenger ved årene, jeg går i land. Han begynte å vende båten.

Da ser han plutselig et hvitt skimt for øynene og hører et plump i vannet; et fortvilet, mangestemmig skrik løftet seg fra skipet og fra folk i land, og en mengde hender og øyne viste mot det sted hvor det hvite var forsvunnet.

Musikken ble stanset med det samme.

I ett øyeblikk var Johannes ved stedet. Han handlet fullstendig instinktmessig, uten overlegg, uten beslutning. Han hørte ikke at moren oppe på skipet skrek:

- Min pike, min pike!

Og han så ikke lenger et menneske. Han sprang uten videre ut fra båten og dukket.

Et øyeblikk var han borte, et minutt; man så hvor sjøen kokte på det sted han var sprunget ut, og man forstod at han arbeidet. På skipet vedble jammeren.

Da sås atter Johannes' hode over vannskorpen, ennå lenger ute enn før, mange flere favner. Han hadde mistet sin lue, hans hode skinte som et kobberhode i solen. Det viste seg at han stred med noe, han svømte besværlig, hans ene hånd var bundet. Et øyeblikk etter hadde han fått noe anbragt i munnen, mellom tennene – en veldig dytt; det var den forulykkede.

Forundrede skrik lød ut til ham fra skipet og fra land, selv styrmannen måtte ha hørt de nye rop, han stakk hodet opp og så seg om.

Endelig hadde Johannes nådd båten som var drevet av; han fikk piken om bord og kom selv etter; det hele foregikk uten betenkning.

Folk så ham bøye seg over piken og bokstavelig rive hennes klær opp i ryggen, så grep han årene og stormrodde bort til skipet. Da den forulykkede ble grepet og trukket om bord, istemtes et flerfoldig, jublende hurra.

– Hvordan kunne De finne på å søke så langt ute? spurte man ham.
– Jeg kjenner grunnen. Og så er her strøm. Jeg visste det.

En herre trenger seg frem til skipssiden, han er blek som døden, han smiler forvredent, og det henger tårer i hans øynehår.

– Kom om bord et øyeblikk! roper han ned.
– Jeg vil takke Dem. Vi skylder Dem så megen takk. Bare et øyeblikk.

Og mannen farer bort fra rekken igjen, blek som døden.

Skipssportene slås opp, Johannes stiger om bord. Han ble der ikke lenge; han oppgav sitt navn og sin adresse, en kvinne hadde omfavnet den dyvåte mann, den bleke, forstyrrede herre hadde stukket sitt ur i hans hånd. Johannes kom inn i en lugar hvor to mann arbeidet med den druknede, de sa:

– Nå kommer hun seg, pulsen slår!

Johannes så på den syke, en ung, blond pike i kort kjole; kjolen var helt opprevet i ryggen. Så satte en mann en hatt på hans hode, og han ble ført ut.

Han visste ikke klart hvorledes han var kommet i land og hadde trukket båten opp.

Han hørte hvorledes det ennå en gang ble ropt hurra og at musikken spilte festlig da skipet dampet bort. En bølge av vellyst rullet kald og søt gjennom ham fra øverst til nederst; han smilte, han beveget leppene.

– Det blir altså ikke noe av turen i dag, sa Ditlef. Han så misfornøyd ut.

Victoria var kommet, hun trådte til og sa hurtig:

– Nei, er du gal! Han må hjem og skifte klær.

Ai for en hendelse, i hans nittende år! Johannes tok til bens hjemover. Ennå gjenlød musikken, og de høye hurra i hans ører, en sterk bevegelse vedble å drive ham av sted. Han gikk forbi hjemme og tok veien gjennom skogen opp til granittbruddet.

Her søkte han seg et godt sted hvor solen stekte. Det dampet av hans klær. Han satte seg. En gal og frydefull uro fikk ham til å reise seg igjen og spasere omkring.

Hvor han var full av lykke! Han falt på kne og takket Gud med hete tårer for denne dag. Hun stod der nede, hun hørte hurraropene.

– Gå hjem og ta tørre klær på, sa hun.